

NUKAN MAAMENI YENYII BO PELE HU

Dɔn juwoo gbalatɔmaa

A ke kaalonna da tɔɔi gaa nukan nei yene yiihu diɛ legboɔɔba laa, tɛlinmo laa da lilaa di nwundɔɔi.

A ke lɛnɛɛ nukan dɔɔi gaa maanɛ yene nuan diɛ pɛli kweiwoo boi, diɛ laa di maamɛni la, yi di hwa ke jɛimaarɔn da mɔnɔ di hu, bɛ keke yennuan kaa boi.

A ke tɔɔi gaa nukan nei yenyii hu bɛ maanɛ maa ɔ kɔnwɔ, hɔge nukan hwɛpa pɛnɛ hwɛ gwei tɛgɛ hemɛi loi hu jɛitɔwɔnuan diɛ.

A ke loijaa keke yepuɔ gehu bɛ maanɛ gu hwanja tɛgɛ boi.

A ke loi keke hu nuan bowoo ba, tɔɔi lele gaa hinaa di wɔɔ Kaalonnaa hu, yai a di wɔɔ tɛtɔwɔ yii lɛlɛ jɛikulo, ye pɛnɛ ye di wɔɔ yii jaanɛ legboɔɔba laa hui.

A ke yene loi keke da ɔɔɔ kɔnɔ genɛi bɛ di liimu ɔ hɛgɛ nɛgboɔɔba lelei da tɔɔi gaa nei yene yii hu maa mɛni bai.

A ke giljahie tɔnɔi ti hwilɛn nukan dɔɔi da ɔɔɔ legboɔɔba laa bɛ ge, ɛlɛ yabɛ ke a di liimu hɛgɛɛ a gbɔɔkɔɔ, yili bɛ a ge loi keke diwɔɔ jaakɔnɔ genɛi ɔ bo yene.

Maanɛ nutɛitɛi, ɔ make a kɔma yijaa di gɔl diɛ, maakwɛli, da huto bɛ da nɛgboɔɔba, da tɔɔi gaa nukan nei yenyii hu di hee di kpanja kɛnaa keke bɛ, ɔ make bɛyi ɔ wɔ jaawooɔo kaa lai, yili keke bɛ gei yene bilibili gemɛi ɔ jaakɔnɔ genɛi jɛi zɛa kaa Amɛlik loi hui, ɔ dɔn ɔɔɔ jɛi laa a pɔlɔ kɔɔlaa ɔ holo pou (10) gwɛlan nwaatɔnɔ pulu ɔɔn mɛinan yɛnan kɔu mɛihaaba (1948).

Dɔn ɔɔɔ toloo 1

Nukan geke kaa pɛlɛ kaa tanɔn, yiliba nu kɛle maawiyɛ pɛlɛ da tɔɔi gaa nei yenyii hu kɛpɛlɛ kaalɔ tanɔn; di kɛmɛni a nukan ɔɔɔ bɛ geɛ hwɛkɛli wɛlikɛmaa ɔ lo di luwai.

Dɔn ɔɔɔ vɛɛɛ 2

Dɔn ɲɛi huwoo kaa nukele ba tanɔn, guɔɔɔ huwɛ ma yɛ ɔ kɛ a huwu mɛni, gu kɔɔ kɛpɛlɛ, gu lawoo, ɲaala mɛni kɛna bɛlɛ, kilɪɲahie huwu lɔpɛ, nɛi hu yii bo pɛlɛ ba, hɛn ɔɔɔɔɔ pɛlɛ pɔ da nukaaɔɔɔ da zɛɣɛi, yɛ ɔ kɛ a hulonu da nɛnu yilipulu, yɛ ɔ kɛ lɔi gaa gbɔɔɔɔɔ ju mun, yɛ ɔ kɛ a lɔi yi gaa nii mɛlan nɔi yemu a ju mun dɔn ɲɛi huwoo kaa nukele ba tanɔn.

Dɔn ɲoo zaaba 3

Maala kaa nukele yɛi ɔ yɛnɛkɛ, ɔ lɛgbɔɔɔɔɔ laa hɔɔɔɔɔ, ɔlɛ gbinimaa yɛ kɔɲɔ.

Dɔn ɲoo naan 4

Nuta hwa pɛli lɛɛi lualaa hu da tɔlaalaa hu, luolaa da luoyɔɔ huɣu lɔpɛ da kɛ.

Dɔn ɲoo nɔɔli 5

Di huwɛ kia pai nuta mɔnɔɔɔɔi, di huwɛ kia pai mɛni ɲaanwana laai nuta ba, yi a nu kulo nulaa hu ɔlɛ ɛyɛ mɛlɛkɛ ma.

Dɔn ɲoo mɛida 6

Kɛnɛ lɔpɛ geɛ, maanɛ nu keɛ ɲɔ kaa lonna, ɔ kɛ a gɔɔɔn ɲaa ma.

Dɔn ɲoo mɛihwɛɛ 7

Nu keɛ pɛliai a ge tɔn niila ɲɛ tɔnɔ mɛi. Nu keɛ hon bɛlɛ kaa tanɔn nukan maatɔn ɲɛi liila.

Dɔn ɲoo mɛihaaba 8

Maala kaa nukele yɛi ɔ li kititɛɣɛ pɛɛ la; a gaa yɛ maamɛni yɛ ɔ piliju.

Dɔn ɲoo mɛinaan 9

Di hwa nu too gahwə ɲa, yi ɲun və mai. A wwalakɛti di maakwiya ɲɔɔ lɔɪɓa gahwa mɛni ɲɔɔ pələhu.

Dɔn ɲoo bou 10

Maala ka nukele yei, ə ɲɔɔ tian makɔɲɔ kititə ɡə pələla, əlɛ dian ti ə kɛ a kɔlɔn ɲaa ə make mɛni lɔpee daa zenwuɔn.

Dɔn ɲoo boukɔutanɔn 11

1. Nui lɔpee da mɛniɲɔɲɔɔ laahe ɲɔɔ, mɛniti hwa pɛli kɛi a ɲɔn, yi ɲɔn ti hwə kɔlɔn ni ponɔɲa kitikɛpələ la, maakɔɲɔnuaan ɲɛi ɓa.
2. Tɔn hwa pɛli nui lɔpe honji mɛnita ɓa yiyai mɛni ti kɛi lowai, dɔn ti hwə kɛ laali; yilipulu mɛnikɛi lowai tɔn mə a laa nui ti mɛi, ə make a kwia.

Dɔn ɲoo boukɔu hwɛɛɛ 12

Nuta hwa naa lɔ mɛlan ɲii pələ hu, lɔ kpɛli-kpɛli, ɲɛi bɛlɛn mɛni hu, da gbiniɓa mɛni tamaa hu, naa kala pələ pɔ.

Dɔn ɲoo boukɔu haaba 13

1. Maala kaa nukele yei ə hiə a niɪɓapələ, əlɛ ə he niɪɓa kɛnaa ɲɔ lɔi hu.
2. Maala kaa nukele yei yɛ pɛli kulɔi lɔi lɔpe hu, ə make gbɔɔ lɔi, əlɛ ə pənə ə ɲa gbɔɔ lɔi ti hu.

Dɔn ɲoo boukɔu naan 14

1. Nui lɔpe da ɲɛikɔu kpɔlu jeei, maala kaa ɲɛi ə maakilə lɔi takpɛli hu, yiyɛn nɔiti a pɛli ɲɛɛ hee mu.
2. Maakilələa ti hwa pɛli tɛŋɛi mɛni nɔɲɔn kɛmun gbɔɔkpɔ pɔ yi hwə ɓa lɔi ɲun ma mɛniɲɔɲɔn da kaala.

Dɔn ɲoo boukɔu lɔɔli 15

1. Maala kaa nukele yei ə lɔi lonna hɔlɔbɔ.
2. Di hwa pɛli lɔilonna kulɔi nu yei hulu mɛni hu əlɛ maala hwə ɲɔnɔ nu yei hwə ɲɔ lɔilonna maahwalin.

Dɔn ɲoo boukɔumɛida 16

1. Nɛɛnu da hulɔnu da hɛli kpilayela da di laɲayela da pɛli heɛi di keɔɔ guloju hwə ma yɛkɛ la a huŋu mɛni, lɔilon na mɛni, əlɛ yala pɛlɛ mɛni. Di pɛliɛ a di ke niiboo ti hu, ə make di taŋai lowai.
2. Lɛgbɔɔba da laana bɛ a hilɛtai laa ma.
3. Pɛlɛn mɛ bɔ a kpɔmaayi hɔɔtɔma, əlɛ maala ka ɲɛi gbɔmayii ti da nɔi ɲɛitɔwɔ nuaan di maakɔɲɔn.

Dɔn ɲoo boukɔumɛihweɛɛ 17

1. Nukan lɔpee jɔlɔbɔ hɛn gaa a bɔɔ, ə make g boukɔuaa kpɔn ju.
2. Di hwa nu yɛɛ kpilan di hwə jɔlɔbɔ hɛn gulo ɲɛi.

Dɔn ɲoo boukɔumɛihaaba 18

Nui lɔpee a pɛli gbɔwɔ kilɲahie kɛi, niiba yiibɔ pɛlɛ hu. Mukulaa bɔ a pɛli niiba kalan gɛi, ə niiba yiibɔ juwu yii bɔ pɛlɛ hu.

Dɔn ɲoo boukɔumɛinan 19

Maala kaa nui lɔpee gɛle yei ɲɔɔ kilɲahie lɛ ə gweiwoɔbɔ, ə gilipuju kwɛli, ə jɔlɔbɔ ə ɲɛi nuta kpɛli ɲaa diə kɛnakele yi ɲɔu hwa kɛ ju.

Dɔn ɲoo bouhwweɛɛ 20

1. Maala kaa nukele yei ə ɲundo kɛ, əlɛ ə kpɔn naa liilaa hu.
2. Di hwa nu yɛɛ kpɛlan di hwə nɔ kpɔn ju.

Dɔn ɲoo bouhwweɛɛ kɔu tanɔn 21

1. Maala kaa nukele yei, ə tɔɔi hɔlɔɔɔ ɲɔɔ lɔi ɲawoɔɔ mɛni hu, a wala kɛ a yaa kpɪni, ə kɛ nui a ɲee lɛmai.
2. Maala kaa nukele yei, ə kolokɛ gahanama ɔa ɲɔɔ lɔi hu. Yiyan nuta hon bɛtlɛ hwa tɛŋɛ mɛlan ma.
3. Lɔilonnii kilɪɲahɪɛ pɛlɛ ɔɛ lɔi ɲawoɔɔ a kuloju. Gilɪɲahɪɛ ti a kɔlɔn nɔi nɔi ɲaawoɔ nuan he luwai a kɛ a nɔi kwei nuan kɛle laamaawoo.

Dɔn ɲoo bouhwwɛɛ kɔuwɛɛ 22

Nu kele kɛmɛni a kpɔɲɲuyii ɔɔ mun mɛ gɛ, yɛ kɛ kpɔn ninimu. Ninin ti ɔɛ maanɛ ə pa ɔɔ a yeelaholon; yelɔgei, kaalɔnnaa, əlɛ mɛni kɔlɔn ɲa.

Dɔn ɲoo bouhwwɛɛ kɔu haaba 23

1. Maala kaa nukele yei ə kolo kɛ, ə niiba kolokɛ tɛlinmo da ɲaanɛ pɛlɛ mɛi; ə gɛ hwɛ pa kɛ a nui kolo hwo ma.
2. Nu kɛkolo ɔɛ maanɛ di zalama; ə kɛ a hulonu da nɛnu.
3. Kolokɛmun lɔpee a pɛli kolokɛnuan maakɔɲa kpɔn naai; a wala kɛti ə to da hu.
4. Kolokɛmun nɔpee maala kaa ɲei ə viito, ə niiba pɛlɛ ɲaa kɛ. Gɛ kolo kɛi nowai ɲɛn ə kɛ a ɔɔɔ; əlɛ yilipulu ɲɔɔ hwito lowai yɛ hala ma.

Dɔn ɲoo bouhwwɛɛ kɔu naan 24

Maala kaa nukan ɲei ɲɔɔ yii ə kɛ a bɛliya ju, gɔlɔi hwɛ toa pono, yaa da nainuaan di kɛ di ɲaanɛ hu; yii hwilɛnna: kɔnɔn mɛni, maayilimɛni, yii mɛni, da hali mɛni, bɛlɛ di maamɛni walawala ɲɛi kulo mɛni kele ɔa.

Dɔn ɲoo bouhwwɛɛ kɔu lɔɔli 25

1. Kolo a wala kɛ ɲei, ɲɔn a pɛlɛma, kolo hwaa kpɛ ɲei, kalanɛnnaa a ɲɔlɔɔɔ, a ɲɔlɔ, a wala kɛti mɛni ta kpɛli a pɛlɛma, yi hwa pɛli gbɔɔmu, maala kaa ɲei yi maakpɔmaa ə ɔɔ.

2. Maala kaa logaa laa da lokolo di yei di kpɔmaa hɔlɔbo. Gbɔmaa ti a pɛli kei logele ba, ɛ make a welilon.

Dɔn ɲoo bouhwweeɛ kɔu mɛida 26

1. Maala kaa nukele yei di juto. Juto ti hɔɲɔ hwɛ ma, yi kpɔ hwilɛn maakwɛli kɔwɔtɔ ba. Maanɛ kolo maakwɛli lakwɛli ɛ ke kɛna kɛle. Maanɛ lakwɛli kɛnɛ kɛɛ laa ɛ ke kɛnaa kɛle tɔwɔ, nui lɔpɛ gɛ hwanja a ke ɲɛi.
2. Maakwɛli ɲun ma ya baɛ ɛ nukan holoon naa bo, ɛ dɔɔ gaa ɲɛi yɛnɛ yii hu maawiye. Ya bɛ maanɛ ɛ wooman, ɲɛimaa hwɛli, da welikɛmaa di lɔ lɔi kɛle lowai, huwu ɲaa kɛle lowai ɛ gɛ liila ɛ ke diyei.
3. Maala kaa a longaanuaan yei di di lɔni huto pɛlɛ lɛn.

Dɔn ɲoo bouhwweeɛ kɔumɛihweeɛ 27

1. Maala kaa nukele yei ɛ gɛti ke nɔi ɲɔɔ tɛtɔwɔ laa kraalɛ mɛi, ɛ pɛlima ɛ dɔlɔ kulo.
2. Maala kaa nukele yei bɛlihɛn, gulohɛn, maa ɛ kɔɲɔ.

Dɔn ɲoo bouhwweeɛ kɔumɛihaaba 28

Maala kaa nukele yei, ɛ gɛtikɛ, yɛ dɔn ɲooɲaa ɲɛi bo di lɛ di kraalɛ mɛi.

Dɔn ɲoo bouhwweeɛ kɔu mɛinaan 29

1. Nu yaakpɛli gɛti kaama kpɔmaa yii hu. Maahɔlɔbo gbɔmaa yii ti bɛ a pɛli ɲɔɔ nukan naa laakulɔi a nele.
2. Tɔɔi gaa nu yei yɛnɛyii hu da ɲɔɔ lɛgbɔba laa, maala kele hɔlɔboɔ ɲɛn lɔ gaama, ya baɛ a mɛlaa diwɛi kɔwɔtɔi, kpɔmaa yii hu yi hulu mɛni hwɛ laa.
3. Maala ɲaa ti da lɛgbɔba ɲaa ti, gɛ pɛlɛ hwa pɛli kei a juwu takpɛli yi yɛnɛ kele puɔ gɛba hwɛ mo li.

Dɔn ɲoo bouhaaba 30

Kpalə ta kpeli hwə laa yi a pɛli dɔn ɲaa ɲɛi maamɛni piliju, yɛ nu ɲɔɔ tɔɔ gaa ɲɛi
yɛnɛyii hu da ɲɔɔ lɛgbɔɔba laa kuloi ɲɛi: yɛ ɔ kɛ a loi, a kpɔn, ɔ make gu tɛitɛi.